

Regeringens vision om 'Børnenes Danmark'

Af Søren Peter Hansen

Direktør i Tænketanken Prospekt

sph@taenketankenprospekt.dk

Hurtigt resume:

- Omsorg kan udvikle sig til kontrol, når staten tager ansvar for barndommen.
- Trivsel kan understøttes, men ikke produceres politisk.
- Barnet risikerer at blive både et mål i sig selv og et middel til et stærkere samfund.
- Regeringen investerer massivt i institutionerne, men ikke i familiens tid og nærvær.
- Det vigtigste i et børneliv er netop noget af det, der ikke kan måles.

Regeringens vision om Børnenes Danmark

Indledning

Når en regering vælger at kalde sit første store udspil i det samlede regeringsprogram for 'Børnenes Danmark', er det vel ikke blot en velklingende politisk titel, men også et reelt løfte om, hvilket samfund børn skal vokse op i. Ordene leder tankerne hen på tryghed, fællesskab og lige muligheder, det er umiddelbart værdier, som de færreste vil være imod. Men netop derfor er det interessant at undersøge, hvad der ligger bag visionen. For hvad er egentlig et godt liv, et godt børneliv, og hvem skal have ansvaret for at skabe det? Er det først og fremmest familien, eller bør staten spille en stadig større rolle i barnets opvækst?

I 'Børnenes Danmark' præsenterer regeringen en lang række initiativer, der skal styrke børn og unges trivsel, læring og muligheder. Der investeres i daginstitutioner, folkeskoler og ungdomsuddannelser, samtidig med at staten vil forebygge mistrivsel, regulere børns digitale liv og støtte familier i vanskeligheder. Udspillet bygger dermed på en forestilling om, at et godt børneliv ikke kun er et privat anliggende, men et fælles samfundsansvar.

Men når staten påtager sig et større ansvar for børns udvikling, opstår der samtidig en række dilemmaer. Hvor går grænsen mellem omsorg og kontrol? Kan trivsel skabes gennem reformer, økonomiske investeringer og politisk styring? Og risikerer ønsket om at give alle børn lige muligheder at begrænse familiens og det enkelte barns frihed?

1. Hvor langt det offentlige ansvar bør række

Titlen på regeringsgrundlagets første udspil er 'Børnenes Danmark' og dette er en vision der nærmest giver et løfte om, at alle børn skal vokse op i trygge rammer, lære, trives og have lige muligheder. På overfladen virker dette løfte eller måske snarere denne vision og ambition næsten uangribelig. Hvem kan være imod, at børn får en god barndom? Men netop fordi målet fremstår så selvfølgeligt, bliver det interessant at spørge, hvad der egentlig gemmer sig bag ordene. Hvad er et godt børneliv? Hvem har retten til at definere det? Og kan staten skabe trivsel gennem reformer, økonomiske investeringer og politisk styring?

Udspillet tegner et billede af et samfund, hvor barndommen ikke alene er familiens ansvar, men et fælles projekt. Familien beskrives ganske vist som den vigtigste ramme omkring barnets opvækst, og regeringen understreger betydningen af de første 1.000 dage af barnets liv. Alligevel bliver familien hurtigt en del af et større system, hvor daginstitutioner, skoler, fritidstilbud, psykologer, kommuner og sociale myndigheder tilsammen får ansvaret for barnets udvikling. Barnet bliver således ikke blot et medlem af en familie, men også et medlem af staten.

Denne udvikling rejser et grundlæggende spørgsmål. Hvor går grænsen mellem omsorg og kontrol? Når staten ønsker at sikre alle børn de samme muligheder, indebærer det samtidig,

at staten får større indflydelse på de valg, som tidligere primært lå hos familien. Udspillet viser derfor et samfund, hvor det offentlige ikke længere alene hjælper, når problemer opstår, men i stigende grad forsøger at forebygge dem, længe før de viser sig.

Regeringen beskriver samtidig familien som afgørende for barnets udvikling. Det er i hjemmet, barnet møder sine første relationer, sine første erfaringer og sin første forståelse af verden. Men når udspillet læses nærmere, bliver familien også fremstillet som noget, der kan være utilstrækkeligt. Hvis barnet mistrives, har langvarigt skolefravær eller vokser op under vanskelige sociale forhold, træder staten til med familiepakker, familieambassadører og tværfaglige indsatser.

På den ene side kan dette ses som et udtryk for solidaritet. Ingen børn bør stå alene med vold, fattigdom eller alvorlig mistrivsel. På den anden side opstår spørgsmålet, om familien gradvist mister sin selvstændighed. Når flere beslutninger flyttes fra hjemmet til professionelle, risikerer forældre så at blive betragtet mere som samarbejdspartnere end som de primære ansvarlige for deres egne børn?

Denne dobbelthed præger hele udspillet. Familien anerkendes som fundamentet, men samtidig fremstilles staten som den nødvendige garant for, at fundamentet fungerer.

Et tilsvarende billede tegner sig i forhold til folkeskolen. Regeringen beskriver skolen som en samfunds bærende institution. Den skal ikke alene lære børn at læse, skrive og regne. Den skal også skabe demokratiske medborgere, styrke fællesskabet, mindske ulighed og forbedre trivslen. Skolen får dermed en langt bredere opgave end blot undervisning.

Det er bemærkelsesværdigt, hvor mange problemer regeringen forventer, at skolen kan løse. Dårlige faglige resultater, social ulighed, psykisk mistrivsel, ensomhed, digital afhængighed og manglende demokratisk dannelse samles næsten alle under skolens ansvar. Dermed bliver læreren ikke kun underviser, men også relations-skaber, konfliktløser, vejleder og medopdrager.

Spørgsmålet er, om denne forventning er realistisk. Kan én institution rumme så mange opgaver uden samtidig at miste fokus? Risikoen er, at skolen kommer til at måles på langt mere end undervisningens kvalitet. Hvis lærerne både skal være fagpersoner, socialarbejdere og psykologiske støttepersoner, bliver deres rolle stadig mere kompleks.

Regeringen forsøger at imødekomme denne udfordring gennem en række konkrete initiativer. Der skal indføres en ny finansieringsmodel for folkeskolen, så skoler over hele landet får mere ensartede økonomiske vilkår. Indtil modellen er på plads, ønsker regeringen at styrke skolernes økonomi gennem en udvidelse af timebanken. Det skal blandt andet give mulighed for to-voksenordninger, mindre klasser i indskolingen, accelererede læringsforløb og holddannelse efter behov.

Samtidig skal flere lærere rekrutteres og fastholdes. Meritlærerruddannelserne skal styrkes, nyuddannede lærere skal have bedre støtte, og pensionerede lærere skal lettere kunne vende tilbage til undervisningen. Desuden afsættes anlægsmidler til at renovere nedslidte skoler og forbedre de fysiske rammer.

Disse initiativer viser, at regeringen anerkender, at trivsel ikke alene handler om pædagogik, men også om ressourcer i bredere forstand. Gode bygninger, flere voksne og bedre normeringer kan skabe bedre betingelser for læring. Alligevel opstår spørgsmålet, om flere penge i sig selv kan skabe det, der ofte beskrives som tryghed, motivation og lyst til at lære.

Læring er nemlig ikke blot et resultat af struktur. Den opstår også i mødet mellem mennesker. Et barn lærer ikke kun gennem bøger eller flere undervisningstimer, men gennem relationer, tillid og oplevelsen af at blive set. Derfor kan investeringer skabe bedre rammer, men de kan ikke automatisk skabe nærvær. Netop her bliver forskellen mellem målbare resultater og menneskelige erfaringer tydelig.

Regeringens udspil kredser om målsætninger, effektivisering og dokumentation. Samtidig beskrives trivsel som noget, der kan styrkes gennem konkrete politiske tiltag. Men trivsel lader sig ikke uden videre planlægge. To børn kan vokse op under næsten identiske vilkår og alligevel opleve deres liv vidt forskelligt. Derfor bliver det afgørende spørgsmål ikke kun, hvilke ordninger staten etablerer, men hvordan det enkelte barn oplever sin egen hverdag.

Måske er det netop her de centrale spørgsmål begynder at tage form. Kan en god barndom planlægges ovenfra? Eller opstår den først, når barnet mødes som et unikt menneske med egne erfaringer, håb og bekymringer, dvs. erfaringer der ikke nødvendigvis kan indfanges af reformer, handleplaner eller økonomiske prioriteringer?

2. Hvad sker der, når trivsel bliver et politisk mål?

Regeringen placerer tillige begrebet trivsel i centrum for hele udspillet. Trivsel bliver nærmest en forudsætning for både læring, uddannelse og senere deltagelse i samfundet. Derfor foreslås en lang række initiativer, der skal forebygge mistrivsel, blandt andet en familiepakke med en familieambassadør til familier med alvorlige problemer, en national strategi mod langvarigt skolefravær, bedre psykologisk støtte, flere sociale normeringer i fritidstilbud og en styrket indsats over for vold i hjemmet. Samtidig ønsker regeringen at øge støtten til økonomisk udsatte familier og afsætte millioner af kroner årligt til at mindske børns afsavn.

Disse forslag bygger på en forestilling om, at mistrivsel ikke alene er et individuelt problem, men opstår i mødet mellem barnet og dets omgivelser. Barnets liv formes af familien, økonomien, skolen, fritidslivet og de relationer, det indgår i. Derfor forsøger regeringen at styrke hele det netværk, som omgiver barnet.

Alligevel er det værd at spørge, om mistrivsel altid kan forebygges gennem politiske initiativer. Menneskelivet er præget af usikkerhed, konflikter og perioder med tvivl. Ingen reform kan forhindre, at unge oplever ensomhed, sorg eller identitetskriser. Hvis trivsel bliver et politisk mål, risikerer mistrivsel samtidig at blive opfattet som noget, der altid kan og bør fjernes. Men er et liv uden modgang overhovedet muligt? Eller er vanskeligheder også en del af det at blive menneske?

Udspillet viser desuden en tydelig bekymring for den digitale udvikling. Regeringen ønsker en aldersgrænse på 15 år for sociale medier uden mulighed for dispensation fra forældrene. Samtidig vil regeringen arbejde for en fælles europæisk regulering af teknologivirksomheder, blandt andet gennem et forbud mod afhængighedsskabende design og en højere beskatning af de store tech-virksomheder.

Bag disse forslag ligger en antagelse om, at teknologien ikke blot er et neutralt redskab. Sociale medier former børns opmærksomhed, relationer og selvforståelse. Når børn konstant sammenligner sig med andre, bliver deres identitet let afhængig af anerkendelse udefra. Regeringen ønsker derfor at beskytte børn mod de mekanismer, der kan fastholde dem i et konstant behov for bekræftelse.

Men også her opstår en spænding. På den ene side ønsker regeringen at begrænse børns adgang til sociale medier. På den anden side vil den udarbejde en national strategi for kunstig intelligens i hele skole- og uddannelsessektoren. Kunstig intelligens skal bruges til differentieret undervisning, styrket læring og udvikling af nye undervisningsformer.

Dermed bliver teknologien både en trussel og en mulighed. Den ene del af teknologien skal begrænses, mens den anden aktivt skal integreres i undervisningen. Denne dobbelte tilgang viser, at regeringen ikke afviser digitalisering, men ønsker at kontrollere dens retning. Det centrale spørgsmål bliver derfor ikke, om teknologien skal være en del af børn og unges liv, men hvem der skal sætte grænserne for den.

Et andet centralt tema er ungdomsuddannelserne. Regeringen understreger, at folkeskolen skal ruste alle elever til videre uddannelse, og samtidig fortsætter arbejdet med reformen af ungdomsuddannelserne. Der lægges vægt på geografisk balance, bedre muligheder for udsatte unge og et ønske om, at langt de fleste fortsat skal kunne vælge en fuld kandidatuddannelse på universiteterne.

Her bliver uddannelse fremstillet som nøglen til både personlig udvikling og samfundets fremtidige velstand. Viden bliver ikke blot et individuelt gode, men en investering i Danmarks konkurrenceevne. Regeringen afsætter derfor én milliard kroner varigt til uddannelse og forskning som supplement til de fem milliarder kroner, der gradvist frem mod 2030 skal finansiere initiativerne under 'Børnenes Danmark'.

Økonomien spiller således en afgørende rolle i udspillet. Samlet lover regeringen historisk store investeringer i børn og unge. Midlerne skal blandt andet finansiere bedre normeringer i daginstitutionerne, flere lærere, renovering af skoler, stærkere fritidstilbud, indsatser mod mistrivsel og udvikling af undervisningen. En del af finansieringen skal komme gennem en ny tech-skat, som forventes at indbringe omkring én milliard kroner årligt.

Det er vanskeligt at kritisere ønsket om at investere i børn. Tværtimod kan det hævdes, at investeringer i barndommen er blandt de mest langsigtede og ansvarlige prioriteringer, et samfund kan foretage. Men økonomi fortæller også noget om værdier. Når regeringen vælger at investere milliarder i bestemte områder, viser det samtidig, hvilke problemer den anser for vigtigst.

Det interessante er derfor ikke alene beløbets størrelse, men den måde pengene fordeles på. Store dele af investeringerne går til institutioner og strukturer. Langt færre initiativer handler om at give familierne mere tid sammen eller mindske det arbejdspress, som mange forældre oplever i hverdagen. Dermed bliver løsningen først og fremmest at styrke de offentlige institutioner frem for at ændre de livsvilkår, som familierne lever under.

Måske afslører dette en grundlæggende forestilling om, hvor forandring skabes. Regeringen ser ud til at have størst tillid til de fælles institutioner. Det er gennem daginstitutionen, skolen, SFO'en, ungdomsuddannelsen og de kommunale indsatser, at samfundet kan skabe mere lighed og bedre trivsel.

Men kan institutioner alene skabe den tryghed, som børn har brug for?

Tryghed opstår ofte i relationer, der ikke kan planlægges politisk. Den findes i den lærer, der bliver lidt længere efter timen. I den pædagog, der ser det barn, andre overser. I den forælder, der har tid til at lytte. I den ven, der bliver, når livet bliver svært. Disse relationer kan understøttes af gode rammer, men de kan ikke produceres gennem lovgivning.

Netop derfor bliver 'Børnenes Danmark' mere end en række konkrete reformer. Udspillet bliver et billede af det samfund, regeringen ønsker at skabe. Et samfund, hvor staten tager et omfattende ansvar for barnets livsforløb fra de første leveår til ungdomsuddannelsen. Spørgsmålet er imidlertid, om dette ansvar styrker menneskets frihed eller om det gradvist gør staten til den vigtigste og altoverskyggende opdrager.

3. Mennesket bag tallene

Et andet gennemgående træk ved udspillet er forestillingen om fællesskabet. Regeringen ønsker, at alle børn skal dannes som demokratiske medborgere og lære at indgå i sociale fællesskaber. Dette ideal går igen i næsten alle forslagene fra daginstitutionernes normeringer til fritidstilbud, folkeskolen og ungdomsuddannelserne. Fællesskabet bliver fremstillet som en forudsætning for både trivsel og demokrati.

Men fællesskaber kan ikke skabes alene gennem politiske beslutninger. Et fællesskab eksisterer først, når mennesker oplever, at de hører til. Hvis barnet føler sig set, respekteret og taget alvorligt, opstår følelsen af at være en del af noget større. Hvis barnet derimod oplever sig reduceret til et nummer i statistikken eller en elev, der primært vurderes ud fra testresultater og handleplaner, risikerer fællesskabet at blive en tom ambition.

Netop derfor bliver spørgsmålet om menneskesyn afgørende. Gennem hele udspillet fremstilles barnet både som et unikt individ og som en fremtidig samfundsborger. Barnet har værdi i sig selv, men samtidig beskrives barnet ud fra dets fremtidige betydning for samfundet. Det skal lære, uddannes, udvikle kompetencer og bidrage til fællesskabet. Denne dobbelte forståelse skaber en spænding mellem menneskets egenverdi og dets samfundsmæssige funktion.

Måske er dette den mest interessante udfordring ved 'Børnenes Danmark'. På den ene side understreger regeringen børns rettigheder, trivsel og behov for omsorg. På den anden side bliver mange initiativer begrundet med samfundets behov for højere faglighed, bedre uddannelse og større sammenhængskraft. Barnet bliver dermed både et mål i sig selv og et middel til at skabe et stærkere samfund.

Denne spænding bliver særligt tydelig, når regeringen lancerer projektet med et markant fagligt løft på de 100 folkeskoler, hvor eleverne klarer sig dårligst i dansk og matematik. Intentionen er forståelig. Ingen børn bør forlade folkeskolen uden grundlæggende færdigheder. Men når de svageste skoler udvælges på baggrund af målbare resultater, opstår spørgsmålet, om det vigtigste ved skolen kan reduceres til test, karakterer og statistikker.

En skole er mere end sine gennemsnitstal. Den er et sted, hvor børn oplever succes og nederlag, knytter venskaber, opdager deres interesser og finder modet til at tro på sig selv. Hvis uddannelse alene vurderes ud fra målbare resultater, risikerer man at overse de erfaringer, som ikke kan sættes på formel. Hvordan måles et barns nysgerrighed? Hvordan opgøres modet til at række hånden op? Hvordan registreres følelsen af at høre til i et klassefællesskab?

Et spørgsmål vender derfor tilbage med fornyet styrke: Kan alt det væsentlige i et børneliv overhovedet gøres til genstand for politisk planlægning?

Det betyder ikke, at regeringens initiativer er uden værdi. Tværtimod rummer udspillet mange forslag, som kan forbedre hverdagen for tusindvis af børn. Flere uddannede pædagoger, bedre normeringer, renoverede skoler, styrkede fritidstilbud, hjælp til økonomisk udsatte familier og en målrettet indsats mod vold og mistrivsel er konkrete forbedringer, der kan gøre en reel forskel. Også ønsket om at beskytte børn mod digitale afhængighedsmekanismer og skabe mere ansvarlig brug af kunstig intelligens vidner om en regering, der forsøger at forholde sig til tidens udfordringer.

Samtidig viser udspillet en vilje til at investere langsigtet. Fem milliarder kroner frem mod 2030 samt én milliard kroner til uddannelse og forskning er betydelige beløb. De sender et signal om, at børn og unges opvækst ikke alene ses som en privat sag, men som en investering i hele samfundets fremtid.

Men penge kan kun skabe rammer. De kan bygge skoler, ansætte personale og forbedre normeringer. De kan ikke købe tillid mellem lærer og elev. De kan ikke skabe kærlighed i familien eller nære venskaber mellem børn. De kan ikke sikre, at et barn føler sig forstået eller oplever mening med sit liv.

Måske ligger den største udfordring derfor ikke i økonomien, men i vores forståelse af mennesket. Hvis barnet først og fremmest betragtes som et projekt, der skal udvikles og optimeres, risikerer vi at overse, at et menneske aldrig kan reduceres til sine præstationer. Ethvert barn lever et liv, som ikke alene består af mål, læringsplaner og udviklingsstrategier, men også af tvivl, håb, fantasi, relationer og erfaringer, som ingen reform kan forudsige.

Netop derfor bliver 'Børnenes Danmark' mere end et politisk udspil. Det bliver et billede på den tid, vi lever i. En tid, hvor staten ønsker at skabe større tryghed og lighed, men samtidig får en stadig mere omfattende rolle i menneskers liv. Hvor frihed og omsorg ikke nødvendigvis står i modsætning til hinanden, men heller aldrig helt falder sammen.

Den afgørende udfordring bliver derfor ikke blot at gennemføre reformerne, men at bevare blikket for det enkelte barn. For hvis visionen om 'Børnenes Danmark' skal lykkes, kræver det mere end milliarder, strategier og handleplaner. Det kræver, at barnet aldrig bliver reduceret til en fremtidig arbejdskraft, en elev i en statistik eller et led i en politisk ambition, men fortsat mødes som et menneske med sin egen historie, sine egne muligheder og sin egen ret til at forme sit liv.

Måske er det netop her, visionen bør vurderes. Ikke alene på, hvor mange initiativer der gennemføres, eller hvor mange milliarder der investeres, men på om børnene faktisk oplever den tryghed, frihed og mening, som udspillet lover dem. For en god barndom kan hverken

vedtages i Folketinget eller måles i et regneark. Den bliver først virkelig i mødet mellem mennesker. Og det møde vil altid rumme noget, som ingen politisk plan kan kontrollere.

4. Afslutning og perspektivering

'Børnenes Danmark' tegner et ambitiøst billede af et samfund, hvor staten vil tage et større ansvar for børn og unges trivsel, læring og fremtid. Gennem investeringer i daginstitutioner, folkeskoler og ungdomsuddannelser forsøger regeringen at skabe mere lige muligheder og forebygge problemer, før de vokser sig store. Samtidig viser udspillet en tydelig tro på, at stærke institutioner og fælles løsninger kan være med til at skabe det gode børneliv. Det er på mange måder en sympatisk ambition, for ingen børn bør stå alene med fattigdom, vold, mistrivsel eller manglende muligheder.

Men gennem analysen bliver det også tydeligt, at der findes en grænse for, hvad politiske reformer kan skabe. Staten kan sikre bedre rammer, flere voksne, økonomisk støtte og adgang til hjælp. Den kan regulere sociale medier og forsøge at beskytte børn mod nogle af de udfordringer, som følger med et moderne samfund. Men den kan ikke ved lov skabe tryghed, venskab, tillid eller følelsen af at høre til. Det er netop i de nære relationer, at mange af de vigtigste dele af et børneliv opstår.

Derfor bliver det afgørende spørgsmål ikke, om staten skal tage ansvar for børn, men hvor dette ansvar bør stoppe. Hvis staten trækker sig for langt tilbage, risikerer de mest udsatte børn at blive overladt til deres egne livsvilkår. Men hvis staten samtidig forsøger at regulere og planlægge stadig flere dele af barndommen, kan der opstå en risiko for, at barnet og familien mister noget af deres selvstændighed. Den balance mellem omsorg og kontrol er derfor central, hvis en vision om 'Børnenes Danmark' skal lykkes.

Dette perspektiv kan også sættes ind i en større samfundsudvikling. Vi lever i en tid, hvor flere og flere menneskelige problemer bliver forstået som noget, der kan forebygges, måles og håndteres professionelt. Mistrivsel bliver et politisk problem, skolen bliver et redskab til at skabe både faglighed og social sammenhængskraft, og teknologi bliver noget, der både skal begrænses og udnyttes. Det kan ses som et udtryk for et moderne velfærdssamfund, hvor staten i stigende grad forsøger at skabe tryghed gennem systemer og institutioner. Men samtidig rejser det spørgsmålet om, hvorvidt et godt liv altid kan gøres til et politisk projekt.

I sidste ende bør 'Børnenes Danmark' derfor måske ikke vurderes på, hvor mange reformer der bliver gennemført, eller hvor mange milliarder der bliver investeret, men på om barnet faktisk oplever at blive set som mere end et resultat, en statistik eller en fremtidig samfundsborger.

Et godt børneliv kræver naturligvis gode institutioner og økonomiske muligheder, men det kræver også noget, som ikke kan vedtages eller måles, nemlig tid, nærvær, tillid og menneskelige relationer. Staten kan skabe rammerne for den gode barndom, men den kan ikke skabe selve barndommen. Det afgørende bliver derfor, om vi formår at bruge statens muligheder uden at glemme, at det enkelte menneske altid er større end den plan, samfundet lægger for det.